

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

શા મૂલચંદ એન્ડ કું. લિમિટેડ

(ફરયામાં ગયેલી)

વિ.

જવાહર મિલ્સ લિમિટેડ.

૦૯/૧૨/૧૯૫૨

[મહેર ચંદ મહાજન, દાસ, વિવિયન બોઝ અને ગુલામ હસન, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કંપની-શેર જમ કરવા-યોગ્ય નોટિસની આવશ્યકતા-રજિસ્ટર સુધારવા માટે શેરધારક દ્વારા અરજી-લાંબો વિલંબ-મૌન સંમતિ, જતું કરવું અને વિલંબ-જમીની કાયદેસરતા પર પ્રશ્ન ઊભો કરવાનો અધિકાર છોડી દેવો-રજિસ્ટરમાં સુધારો કરવા માટેની અરજી-મર્યાદા-લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૦૮, આર્ટિકલ ૪૮,

૪૯, ૧૨૦, ૧૮૧, લાગુ પડવાપાત્રતા-કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૧૩, કલમો ૩૮, ૨૪૭.

એક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ કંપની જેમાં જી અને એસ બે જ સભ્યો હતા, તે એક મિલમાં ૫,૦૦૦ શેર ધરાવતી હતી. કંપનીએ હાયાઓ (કોલ) ચૂકવ્યા ન હતા અને તેમના દ્વારા ધરાવવામાં આવેલા ૫,૦૦૦ શેર ૫મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા અને ૧૬મી નવેમ્બરના રોજ અન્ય વ્યક્તિઓને ફરીથી ફાળવવામાં આવ્યા હતા. ૧૦મી સપ્ટેમ્બરે કંપનીને જમીની નોટિસ મોકલવામાં આવી હતી પરંતુ તે ડિલિવર થયા વિના પરત ફરી હતી. તે દરમિયાન ૯મી સપ્ટેમ્બરથી કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૨૪૭ હેઠળ કંપનીનું નામ રજિસ્ટરમાંથી કાઢી નાખવામાં આવ્યું હતું. એસ ની અરજી પર કંપનીને રજિસ્ટરમાં પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવી હતી અને તેને સમેટી લેવા માટે ૧૬મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૫ ના રોજ ઓફિશિયલ રિસીવરની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. ૫મી માર્ચ, ૧૯૪૬ ના રોજ, ઓફિશિયલ રિસીવરે તમામ પક્ષકારોને કારણ દર્શાવવા માટે સમન્સ જારી કર્યા કે શા માટે ૫,૦૦૦ શેરના સંદર્ભમાં કંપનીનું નામ રજિસ્ટરમાં પુનઃસ્થાપિત કરીને મિલના શેર રજિસ્ટરમાં સુધારો ન કરવો જોઈએ, કારણ કે તેની જમી અમાન્ય હતી. ટ્રાયલ જજે ઠેરવ્યું કે પૂરતી નોટિસના અભાવે જમી અમાન્ય હતી, કે મિલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી એસ્ટોપલ (ન્યાયી અવરોધ), મૌન સંમતિ અને વિલંબની દલીલ અસમર્થનીય હતી, અને અરજી લિમિટેશન એક્ટના આર્ટિકલ ૧૨૦ દ્વારા સંચાલિત હતી અને સમય-બાધિત ન હતી, અને આદેશ આપ્યો કે, વકીલો આવી કાર્યવાહી માટે સંમત થયા હોવાથી, ૫,૦૦૦ નવા શેર કંપનીને જારી કરવામાં આવે. હાઈકોર્ટે અપીલમાં જાણ્યું કે જમી

અમાન્ય હતી, કે અરજી સમય-બાધિત ન હતી અને કે કોઈ મૌન સંમતિ, જતું કરવું અથવા એસ્ટોપલ સ્થાપિત થયું ન હતું, પરંતુ ઠેરવ્યું કે કંપનીએ, જી અને એસ ના વર્તન અને કંપનીને પુનર્જીવિત કરવામાં લાંબા વિલંબ દ્વારા, જમીને પડકારવાનો પોતાનો અધિકાર છોડી દીધો હતો અને ટ્રાયલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશને સમર્થન આપી શકાય તેવો કોઈ કાનૂની આધાર પણ ન હતો. આગળની અપીલ પર:

કોર્ટે ઠેરવેલ કે, (i) જો રેકૉર્ડ પરની હકીકતો જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા એસ્ટોપલની દલીલને ટકાવી રાખવા માટે અપૂરતી હોય જેમ કે બંને નીચલી અદાલતો દ્વારા ઠેરવવામાં આવ્યું છે, તો અધિકાર છોડી દેવાની દલીલ જે જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા વિલંબનું ગંભીર સ્વરૂપ છે અને એસ્ટોપલ સમાન છે તે સમાન હકીકતો પર ટકાવી શકાય નહીં.

(ii) એક્ઝિક્યુટરી (અમલ કરવાના બાકી) કરાર હેઠળ પોતાના અધિકારો લાગુ કરવા માટે ન્યાયી ઉપાયના દાવા પર વ્યક્તિના માત્ર જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા વિલંબની અસર ગમે તે હોય, માત્ર જતું કરવું, મૌન સંમતિ અથવા વિલંબ જે તેના અધિકારને છોડી દેવા સમાન ન હોય અથવા તેની સામે એસ્ટોપલ સમાન ન હોય, તે વ્યક્તિને તેના એક્ઝિક્યુટેડ (અમલ થઈ ગયેલા) હિતોના સંબંધમાં ન્યાયમાં રાહત માંગવાથી વંચિત કરી શકતું નથી.

પ્રેન્ડરગાસ્ટ વિ. ટર્ટન ([૧૮૪૧] ૬૨ ઈ.આર. ૮૦૭), કલાર્ક એન્ડ ચેપમેન વિ. હાર્ટ ([૧૮૫૮] ૬ એચ.એલ.સી. ૬૩૨), જોન્સ વિ. નોર્થ વાનકુવર લેન્ડ એન્ડ ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ કું. ([૧૮૧૦] એ.સી. ૩૧૭) સમજાવવામાં આવ્યા. ગાર્ડન ગલી

યુનાઈટેડ ક્વાર્ટઝ માઈનિંગ કંપની વિ. હ્યુજ મેકલિસ્ટર ([૧૮૭૫] ૧ એપ. કેસ. ૩૯) નો આધાર લેવામાં આવ્યો.

(iii) કેસમાં જમીની તારીખ પછીના અને મિલે તેના નુકસાન માટે તેની સ્થિતિ બદલી તે પહેલાના એસ અથવા જી ના ભાગ પરના કોઈપણ વર્તનનો કોઈ પુરાવો ન હતો, જેના પર જમીને પડકારવાના અધિકારને છોડી દેવાની દલીલનો આધાર રાખી શકાય.

સ્મિથ, સ્ટોન એન્ડ નાઈટ વિ. બર્મિંગહામ કોર્પોરેશન ([૧૯૩૯] ૪ ઓલ ઈ.આર. ૧૧૬) અલગ તારવવામાં આવેલ.

(iv) વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલા નિવેદનોના યોગ્ય અર્થઘટન પર, વકીલ જે ફોર્મ માટે સંમત થયા હતા તે આદેશના ફોર્મને મિલ દ્વારા પડકારી શકાય નહીં.

(v) અરજી લિમિટેશન એક્ટના આર્ટિકલ ૪૮ અથવા ૪૯ દ્વારા સંચાલિત ન હતી કારણ કે માત્ર રજિસ્ટરમાં સુધારા માટેના દાવામાં જરૂરી નથી કે શેર સ્ક્રિપ્સ (શેર પ્રમાણપત્રો) પરત કરવાનો દાવો સામેલ હોય અને આ કેસમાં સ્ક્રિપ્સ પરત કરવા માટે કોઈ પ્રાર્થના ન હતી.

(vi) આર્ટિકલ ૧૮૧ માત્ર સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળની અરજીઓને લાગુ પડે છે, અને જો ઉક્ત આર્ટિકલ લાગુ પડતો હોય તો પણ, આર્ટિકલ હેઠળ સમય ત્યારે જ શરૂ થાય છે જ્યારે કંપનીને શેર જમ થવાની જાણ થાય; અને કારણ કે ૯મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ સુધી કંપનીને કોઈ જાણકારી ન હતી, જ્યારે તે નિષ્ક્રિય થઈ ગઈ હતી, અને કંપની ૧૬મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૫ ના રોજ ફરી જીવંત થઈ હતી,

ત્યારે પછીની તારીખ પહેલાં કંપનીને જાણકારી હોવાનું માની શકાય નહીં અને તેથી અરજી આર્ટિકલ ૧૮૧ હેઠળ બાધિત ન હતી.

(vii) જો આર્ટિકલ ૧૮૧ લાગુ પડતો નથી તો માત્ર આર્ટિકલ ૧૨૦ જ લાગુ થઈ શકે છે અને તે આર્ટિકલ હેઠળ પણ અરજી બાધિત ન હતી.

હંસરાજ ગુપ્તા વિ. ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર્સ, દેહરાદૂન, મસૂરી ઇલેક્ટ્રિક ટ્રામવે કું. ([૧૯૩૩] ૬૦ આઈ.એ. ૧૩), હરદુતરાય જગદીશ પ્રસાદ વિ. ઓફિશિયલ એસાઈની ઓફ કલકત્તા ([૧૯૪૮] પર સી.ડબલ્યુ.એન. ૩૪૩) માન્ય રાખવામાં આવેલ. અસ્મતઅલી શરીફ વિ. મુજાહર અલી સરદાર ([૧૯૪૮] પર સી.ડબલ્યુ.એન. ૬૪) અને સર્વમંગલ દાસી વિ. પરિતોષ કુમાર દાસ (એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ કલકત્તા ૬૮૯) પર શંકા વ્યક્ત કરવામાં આવી.

બોઝ ન્યાયમૂર્તિ.-જતું કરવું અને છોડી દેવું એ તેમના પ્રાથમિક સંદર્ભમાં એકપક્ષીય કૃત્યો છે અને સિવાય કે જ્યાં વૈધાનિક અથવા અન્ય મર્યાદાઓ દખલ કરે છે, એકપક્ષીય કૃત્યો પોતે જ કાનૂની દરજ્જામાં ફેરફાર કરી શકતા નથી. પરિણામે તે મૂળભૂત છે કે

જ્યાં સુધી વૈધાનિક આદેશ અથવા બીજી વ્યક્તિ દ્વારા સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત સ્વીકૃતિનું કાર્ય ન હોય ત્યાં સુધી છોડી દેવું અને જતું કરવું એ એકપક્ષીય રીતે કાનૂની દરજ્જામાં ફેરફાર લાવી શકતા નથી.

આ સંદર્ભમાં એક્ટિવિટી (અમલ થઈ ગયેલા) અને એક્ટિવિટી (અમલ કરવાના બાકી) હિતો વચ્ચે પણ એક મૂળભૂત તફાવત છે. એક માણસ કે જેનું નિહિત હિત છે અને જેની પાસે કાનૂની માલિકી હક્ક (title) છે તે માત્ર વિલંબ

દ્વારા, અથવા માત્ર મૂક પ્રેક્ષક બની રહેવાથી અથવા તો એમ કહીને પણ કે તેણે પોતાનો અધિકાર છોડી દીધો છે, તે માલિકી હક્ક ગુમાવતો નથી, અને ગુમાવી શકતો નથી, સિવાય કે તેમાં કંઈક વધુ ન હોય, એટલે કે, તેના શબ્દો અથવા વર્તન દ્વારા અન્ય પક્ષને તે નિવેદનની સત્યતા માનવા અને તેના નુકસાન માટે તેના પર કાર્ય કરવા પ્રેરિત કરવા, એટલે કે, સિવાય કે શુદ્ધ અને સરળ એસ્ટોપલ ન હોય. માત્ર એવા કિસ્સામાં જ અધિકાર ગુમાવી શકાય છે જેને ઢીલી રીતે છોડી દેવો અથવા જતું કરવું કહેવામાં આવે છે, પરંતુ તે પછી પણ તે ત્યાગ અથવા જતું કરવું નથી જે તેને તેના માલિકી હક્કથી વંચિત કરે છે પરંતુ એસ્ટોપલ છે જે તેને ભારપૂર્વક જણાવતા અટકાવે છે કે શેરમાં તેનું હિત કાયદેસર રીતે નાશ પામ્યું નથી, એટલે કે, જે તેને ભારપૂર્વક જણાવતા અટકાવે છે કે કાનૂની સ્વરૂપો જે કાયદામાં તેના હિતનો નાશ કરે છે અને તેનામાં રહેલો માલિકી હક્ક બીજાને સ્થાનાંતરિત કરે છે, તેનું યોગ્ય રીતે પાલન કરવામાં આવ્યું ન હતું.

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન: સિવિલ અપીલ નં. ૩/ ૧૯૫૧. હાઈકોર્ટના ઓર્ડિનરી ઓરિજિનલ સિવિલ જ્યુરિસ્ટિક્શનના ઉપયોગમાં અરજી નં. ૫૯૯/ ૧૯૪૬ માં કલાર્ક ન્યાયમૂર્તિના ૧૫મી નવેમ્બર, ૧૯૪૬ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવતી ઓરિજિનલ સાઈડ અપીલ નં. ૩/ ૧૯૪૭ માં મદ્રાસ ખાતેની હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચર (સત્યનારાયણ રાવ અને વિશ્વનાથ શાસ્ત્રી ન્યાયમૂર્તિઓ) ના ૧૧મી માર્ચ, ૧૯૪૯ ના ચુકાદા અને આદેશ પરથી અપીલ.

અપીલકર્તા માટે એમ. સી. સેતલવાડ (એટર્ની-જનરલ ફોર ઇન્ડિયા) (તેમની સાથે એ. બાલસુબ્રમણ્યમ).

સામાવાળા માટે એન. રાજા ગોપાલ આયંગર.

૦૮/૧૨/૧૯૫૨. મહેર ચંદ મહાજન, દાસ અને ગુલામ હસન, ન્યાયમૂર્તિઓનો ચુકાદો દાસ ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા આપવામાં આવ્યો. વિવિધ બોઝ ન્યાયમૂર્તિએ અલગ ચુકાદો આપ્યો.

દાસ ન્યાયમૂર્તિ. આ અપીલ જવાહર મિલ્સ લિમિટેડના રજિસ્ટરમાં સુધારા માટે ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૩૮ હેઠળ શા મૂલચંદ એન્ડ કું. લિમિટેડ (ફરયામાં ગયેલી) નું પ્રતિનિધિત્વ કરતા ઓફિશિયલ રિસીવર દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીમાંથી ઉદ્ભવે છે.

શા મૂલચંદ એન્ડ કું. લિમિટેડ (જેને હવે પછી "કંપની" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ની સ્થાપના ૧૯૩૭ માં પ્રાઇવેટ લિમિટેડ કંપની તરીકે કરવામાં આવી હતી. દરેક ભૌતિક સમયે તે બે સભ્યો, ટી. વી. ટી. ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયાર અને કે. એન. સુંદર ઐયરની બનેલી હતી. જવાહર મિલ્સ લિમિટેડ (જેને હવે પછી "મિલ્સ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ની પણ ૧૯૩૭ માં રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦ ની અધિકૃત મૂડી સાથે સ્થાપના કરવામાં આવી હતી, જે રૂ. ૧૦ ના એક લાખ શેરમાં વહેંચાયેલી હતી. કંપની તેની શરૂઆતથી જ મિલ્સની મેનેજિંગ એજન્ટ હતી અને તેણે ૫,૦૦૦ દસ-રૂપિયાના શેર નં. ૧૫૦૪૮ થી ૨૦૦૪૭ માટે અરજી કરી હતી અને તેને ફાળવવામાં આવ્યા હતા જેના પર શેર દીઠ રૂ. ૫ ચૂકવવામાં આવ્યા હતા. કંપનીએ ૩૦મી જૂન, ૧૯૩૯ સુધી મિલ્સના મેનેજિંગ એજન્ટ તરીકે કામ કરવાનું ચાલુ રાખ્યું, જે તારીખે તેણે મેનેજિંગ એજન્સીમાંથી રાજીનામું આપ્યું. કંપનીના રાજીનામા પહેલાં કંપનીના બે સભ્યોએ આવનારી મેનેજિંગ એજન્સી

ફર્મના ભાગીદાર એમ. એ. પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સાથે કેટલીક શરતો પર કરાર કર્યો હતો જેનો વધુ વિગતવાર ઉલ્લેખ કરવાની જરૂર નથી.

મેનેજિંગ એજન્ટ્સ બદલાયાના બે મહિનાની અંદર, મિલ્સે બે હપ્તાઓ (કોલ) માંગ્યા, એટલે કે એક ૨૨મી ઓગસ્ટ, ૧૯૩૯ ના રોજ શેર દીઠ રૂ. ૨ માટે જે ૧લી ઓક્ટોબર, ૧૯૩૯ ના રોજ ચૂકવવાપાત્ર હતો, અને બીજો ૧લી ઓક્ટોબર, ૧૯૩૯ ના રોજ રૂ. ૩ માટે જે ૧લી ડિસેમ્બર, ૧૯૩૯ ના રોજ ચૂકવવાપાત્ર હતો. કંપનીએ બંનેમાંથી કોઈ પણ હપ્તો ચૂકવ્યો ન હતો. ૨૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૪૦ ના રોજ, સુંદર ઐયરની અરજી પર ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયારને નાદાર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયારની આ નાદારી ૧૯૪૪ માં આખરે રદ કરવામાં આવી હતી. આ સમયગાળા દરમિયાન ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયાર, કાયદામાં, કંપનીના ડિરેક્ટર તરીકે રહ્યા ન હતા, જોકે એવો આક્ષેપ છે કે તેમ છતાં તેમણે કંપનીના સંચાલનમાં ભાગ લેવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું.

૧૨મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૦ ના રોજ મિલ્સના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવ દ્વારા, નવા મેનેજિંગ એજન્ટોને એવી વ્યક્તિઓને નોટિસ આપવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી કે જેમણે નિર્ધારિત તારીખ સુધીમાં ફાળવણીના નાણાં અને હપ્તાના નાણાં ચૂકવ્યા ન હતા અને તેમને જાણ કરવા માટે કે ચૂક ન કરવાના કિસ્સામાં તેમના શેર જપ્ત કરવામાં આવશે. ૧૬મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦ ના રોજ એક નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી અને તેની બે નકલો સુંદર ઐયર અને ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયારને મોકલવામાં આવી હોવાનું કહેવાય છે. કોઈ ચુકવણી ન થતાં, કંપની પાસે રહેલા ૫,૦૦૦ શેર મિલ્સના બોર્ડ ઓફ

ડિરેક્ટર્સના ઠરાવ દ્વારા જમ કરવામાં આવ્યા હતા. મિલ્સના ઓડિટરે દર્શાવ્યું કે કથિત જમી અનિયમિત અને ગેરકાયદેસર હતી, તેથી આ જમી રદ કરવામાં આવી.

૨૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૧ ના રોજ પરિપત્ર દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવ દ્વારા, મિલ્સના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે ઠરાવ કર્યો કે કંપનીને એક નોટિસ મોકલવામાં આવે જેમાં તેને જાણ કરવામાં આવે કે તે રૂ. ૨૫,૦૦૦ ની હદ સુધીના હમ્પાઓની બાકી છે, કે રકમ ૩૧મી માર્ચ, ૧૯૪૧ ના રોજ અથવા તે પહેલાં ચૂકવવી આવશ્યક છે, અને જો ચૂકવવામાં નહીં આવે, તો તેના શેર જમ કરવામાં આવશે. તદનુસાર, ૧૫મી માર્ચ, ૧૯૪૧ ના રોજની નોટિસ કંપનીને સંબોધવામાં આવી હતી અને પહોંચની સ્વીકૃતિ સાથે રજિસ્ટર્ડ પોસ્ટ દ્વારા મોકલવામાં આવી હતી. એવું જણાય છે કે નોટિસ વાસ્તવમાં ૧૭મી માર્ચ, ૧૯૪૧ ના રોજ પોસ્ટ કરવામાં આવી હતી અને ૨૦મી માર્ચ, ૧૯૪૧ ના રોજ ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયારને મળી હતી. કંપનીએ હમ્પાની બાકી રકમ ચૂકવી ન હતી. ૫મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ, મિલ્સના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે ઠરાવ કર્યો કે "કંપનીના નામે રહેલા ૫,૦૦૦ શેર નં. ૧૫૦૪૮-૨૦૦૪૭ જમ કરવામાં આવ્યા છે." ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ, મિલ્સે કંપનીને એક પત્ર લખ્યો જેમાં કંપનીને જાણ કરવામાં આવી કે મિલ્સના ડિરેક્ટરોએ ૫મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ યોજાયેલી તેમની બેઠકમાં ૫,૦૦૦ શેર જમ કર્યા છે. એમાં કોઈ વિવાદ નથી કે રજિસ્ટર્ડ પોસ્ટ દ્વારા મોકલવામાં આવેલ આ પત્ર ડિલિવર થયા વિના પરત આવ્યો હતો. ૧લી ઓક્ટોબર, ૧૯૪૧ ના રોજ, મિલ્સના શેર લેજરમાં એક એન્ટ્રી

કરવામાં આવી હતી જેમાં નોંધવામાં આવ્યું હતું કે કંપનીના ૫,૦૦૦ શેર જમ કરવામાં આવ્યા હતા. ૧૬મી નવેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ, આ ૫,૦૦૦ શેર ૧૪ અલગ-અલગ વ્યક્તિઓને ફરીથી ફાળવવામાં આવ્યા હતા અને ૧૭મી નવેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ, કંપનીને એક પત્ર મોકલવામાં આવ્યો હતો જેમાં જમ કરાયેલા શેર ફરીથી ફાળવવામાં આવ્યા હોવાની જાણ કરવામાં આવી હતી અને કંપનીને કંપનીને ૫,૦૦૦ શેરની મૂળ ફાળવણી સંબંધિત તમામ દસ્તાવેજો મિલ્સને પાછા મોકલવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું. તે દરમિયાન ૨૬મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૧ ના રોજ, જોઈન્ટ સ્ટોક કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર દ્વારા કરાયેલા આદેશ દ્વારા કંપનીને કલમ ૨૪૭ હેઠળ કંપનીઓના રજિસ્ટરમાંથી કાઢી નાખવામાં આવી હતી. ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની. રજિસ્ટ્રારનો આ આદેશ ૮મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ ઓફિશિયલ ગેઝેટમાં પ્રકાશિત થયો હતો, એટલે કે શેર જમ થયાના ચાર દિવસ પછી અને જમીની હકીકતની જાણ કરતી નોટિસ રજિસ્ટર્ડ ક્વરમાં મોકલ્યાના એક દિવસ પહેલાં, જે જોકે, ડિલિવર થયા વિના પરત આવ્યો હતો. ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૨૪૭ (૫) હેઠળ કંપની આવા પ્રકાશનની તારીખે અને તે તારીખથી વિસર્જન પામેલી ગણાઈ.

કંપનીના વિસર્જનની જાણ થતાં મિલ્સે હાઈકોર્ટ (૧૯૪૨ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૦) માં અરજી કરી જેમાં કંપનીનું નામ કંપનીઓના રજિસ્ટરમાં પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે અને આવી પુનઃસ્થાપનાની યોગ્ય રીતે જાહેરાત કર્યા પછી કંપનીને કોર્ટ દ્વારા સમેટી લેવામાં આવે તેવી પ્રાર્થના કરી. ઇન્કમ-ટેક્સ સત્તાવાળાઓ દ્વારા ૧૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ સમાન અરજી કરવામાં

આવી હતી (૧૯૪૨ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૧). ૨૩મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૨ ના રોજ, સુંદર ઐયરે એફિડેવિટ દાખલ કરી જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે સાથે એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મિલ્સના ડિરેક્ટરો પાસે શેર જમ કરવાની સત્તા ન હતી. ૨જી એપ્રિલ, ૧૯૪૨ ના રોજ, ૧૯૪૨ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૦ માં સમાધાન થયું, અને મિલ્સને કંપની સામેના તેમના દાવાની સંપૂર્ણ સંતોષમાં સુંદર ઐયર પાસેથી રૂ. ૧૧,૦૦૦ મળ્યા. ૨૫મી જૂન, ૧૯૪૨ ના રોજ, ૧૯૪૨ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૧ માં પણ સમાધાન થયું અને સુંદર ઐયરે ઈન્કમ-ટેક્સ સત્તાવાળાઓના દાવાની ચૂકવણી કરી. તેથી કંપનીની પુનઃસ્થાપના માટેની બે અરજીઓ પડતી મૂકવામાં આવી.

૨૭મી જૂન, ૧૯૪૨ ના રોજ, સુંદર ઐયરે મિલ્સ અને પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સહિતના અન્ય લોકો સામે દાવો દાખલ કર્યો જેમાં એવી ઘોષણા કરવામાં આવે કે મિલ્સ દ્વારા ૫,૦૦૦ શેરની જમી ગેરકાયદેસર અને નિષ્ક્રિય છે અને મિલ્સને ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયારની એસ્ટેટનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વાદી અને ત્રીજા પ્રતિવાદીને જમ કરેલા શેરની કિંમત તેના પરના ડિવિડન્ડ અથવા વ્યાજ સાથે ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપે અને પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયારને વાદી અને ત્રીજા પ્રતિવાદીને રૂ. ૨૫,૦૦૦ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપે. આ દાવો ૧૭મી નવેમ્બર, ૧૯૪૩ ના રોજ એવા આધાર પર ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો કે સુંદર ઐયર, જેઓ વિસર્જન પામેલી કંપનીના માત્ર સભ્ય હતા, તેમની પાસે કોઈ સ્થાન (locus standi) ન હતું અને તેઓ

વ્યક્તિગત રીતે કોઈ રાહત ન મળી શકે. સુંદર ઐયરે તેમાંથી અપીલ

દાખલ કરી જે મિલ્સ સામે ફગાવી દેવામાં આવી હતી પરંતુ ચોથા પ્રતિવાદી, પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સામે તેમના દાવાની સુનાવણી માટે કેસને ટ્રાયલ કોર્ટમાં રિમાન્ડ (પરત) કરવામાં આવ્યો હતો.

સુંદર ઐયરની અપીલ પેનિંગ (પડતર) હતી ત્યારે તેમણે ૧૨મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૪ ના રોજ કંપનીની પુનઃસ્થાપના માટે ૧૯૪૪ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૯૯ દાખલ કરી. તે અરજી પર ૧૬મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૫ ના રોજ એક આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે કંપનીનું નામ કંપનીઓના રજિસ્ટરમાં પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે, કંપની અસ્તિત્વમાં ચાલુ રહી હોય તેમ ગણવામાં આવે જાણે તેનું નામ ક્યારેય કાઢી નાખવામાં આવ્યું ન હોય, આવી પુનઃસ્થાપનાની જાહેરાત કરવામાં આવે અને કંપનીને કોર્ટ દ્વારા સમેટી લેવામાં આવે અને ઓફિશિયલ રિસીવર તાત્કાલિક કંપનીની અસ્કયામતો અને જવાબદારીઓનો હવાલો લે. એવો વધુમાં આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે ઓફિશિયલ રિસીવરે એ માન્યતા આપવી જોઈએ કે મિલ્સ અને કંપની વચ્ચે, મિલ્સને રૂ. ૨૫,૫૫૦ ના કુલ દેવા પૈકી માત્ર રૂ. ૧૧,૦૦૦ ની જ યોગ્ય રીતે ચૂકવણી થઈ છે. ૨૧મી જાન્યુઆરી, ૧૯૪૬ ના રોજ કરવામાં આવેલા આદેશ દ્વારા, ઓફિશિયલ રિસીવરને મિલ્સ દ્વારા જમ કરવામાં આવેલા કથિત ૫,૦૦૦ શેર અંગે યોગ્ય પગલાં લેવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. તદનુસાર ૫મી માર્ચ, ૧૯૪૬ ના રોજ, ઓફિશિયલ રિસીવરે, કંપનીના નામે, તમામ સંબંધિત પક્ષકારોને કારણ દર્શાવવા માટે આ સમન્સ જારી કર્યા કે શા માટે ૧૫૦૪૮-૨૦૦૪૭ નંબરના ૫,૦૦૦ શેરના સંદર્ભમાં ઉક્ત રજિસ્ટરમાં કંપનીનું નામ પુનઃસ્થાપિત કરીને મિલ્સના શેર

રજિસ્ટરમાં સુધારો ન કરવો જોઈએ અને શા માટે કેસના સંજોગોમાં ન્યાયી અને જરૂરી હોય તેવી અન્ય વૈકલ્પિક અથવા પરિણામી રાહત અરજદારને ન આપવી જોઈએ.

મિલ્સે તે અરજીના વિરોધમાં દલીલ કરી કે શેર યોગ્ય રીતે જમ કરવામાં આવ્યા હતા, કે કંપની એસ્ટોપલ, મૌન સંમતિ અને વિલંબના સિદ્ધાંતો પર જમીને પડકારવાથી વંચિત હતી, કે અરજી મર્યાદા દ્વારા બાધિત હતી અને અન્ય વ્યક્તિઓને શેર અગાઉથી ફાળવવામાં આવ્યા હોવાથી, જેમને અરજીના પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા ન હતા, તે શેરના સંદર્ભમાં રજિસ્ટરમાં સુધારા માટે કોઈ આદેશ કરી શકાય નહિ.

સમન્સ કલાર્ક ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવ્યા હતા. વિદ્વાન ન્યાયાધીશે ૧૫મી નવેમ્બર, ૧૯૪૬ ના તેમના ચુકાદા દ્વારા ઠેરવ્યું કે ૧૫મી માર્ચ, ૧૯૪૧ ની નોટિસ જે ૧૭મી માર્ચ, ૧૯૪૧ ના રોજ પોસ્ટ કરવામાં આવી હતી અને ૨૦મી માર્ચ, ૧૯૪૧ ના રોજ વિતરિત કરવામાં આવી હતી અને જેના પર ૫મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ જમીનો ઠરાવ આધારિત હતો, તે કંપનીના આર્ટિકલ્સ ઓફ એસોસિયેશનની કલમ ૨૯ અને ૩૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર ન હતી જેમાં ૧૪ સ્પષ્ટ દિવસની નોટિસ જરૂરી હતી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશે વધુમાં ઠેરવ્યું કે એસ્ટોપલ, મૌન સંમતિ અને વિલંબની દલીલ અસમર્થનીય હતી, કે લિમિટેશન એક્ટનો આર્ટિકલ ૪૯ સ્પષ્ટપણે અથવા સામ્યતા દ્વારા વર્તમાન અરજીને લાગુ પડતો નથી અને આર્ટિકલ ૧૨૦, જે દાવો કરવાનો અધિકાર ઉદ્ભવ્યો ત્યારથી છ વષ નો સમયગાળો નિર્ધારિત કરે છે, તે

સામ્યતા દ્વારા, વર્તમાન કાર્યવાહીને લાગુ પડશે અને આ રીતે લાગુ કરવામાં આવે તો વર્તમાન કાર્યવાહી સમય મર્યાદામાં માનવી જોઈએ. ઉપરોક્ત મુદ્દાઓ પર વિવાદનો નિકાલ કર્યા પછી, અરજી પર યોગ્ય રીતે કરી શકાય તેવા આદેશના ફોર્મ પર વિચાર કરવાનું બાકી હતું. તે એકદમ સ્પષ્ટ છે કે વિશિષ્ટ શેરો અગાઉથી ૧૪ અલગ-અલગ વ્યક્તિઓને ફાળવવામાં આવ્યા હોવાથી અને તે વ્યક્તિઓ તે સમયે કોર્ટ સમક્ષ ન હોવાથી, કોર્ટ ત્યારે અને ત્યાં તે સમાન શેરના સંદર્ભમાં મિલ્સના શેર રજિસ્ટરમાં કંપનીનું નામ પુનઃસ્થાપિત કરીને રજિસ્ટરમાં સુધારાનો નિર્દેશ આપી શકાત નહીં. તેમ છતાં કોર્ટને તે તબક્કે જે વ્યક્તિઓને શેર ફરીથી ફાળવવામાં આવ્યા હતા અને/અથવા જેઓ તે સમયે શેર ધરાવતા હતા તેઓને અરજીની નોટિસ આપવાથી રોકી શકે તેવું કંઈ ન હતું અને તેમને પક્ષકારો તરીકે ઉમેર્યા પછી સુધારાનો યોગ્ય આદેશ આપી શકે અને, જો યોગ્ય લાગે તો, કંપનીને નુકસાની પછા આપી શકે. જોકે, રૂ. ૧૦ ના ૧૬,૦૦૦ શેર હજી જારી કરવાના બાકી હતા. બંને પક્ષના વિદ્વાન વકીલો સાથે આ બાબતની ચર્ચા કર્યા પછી, જે ચર્ચાનો સંદર્ભ હવે પછી આપવામાં આવશે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશને એવું માનતા કે પક્ષકારોના વકીલો આદેશના ફોર્મ અંગે સંમત થયા છે, નિર્દેશ આપ્યો કે મિલ્સ રૂ. ૧૦ ના જારી ન થયેલા શેર પૈકી ૫,૦૦૦ શેરના માલિક તરીકે અરજદાર કંપનીનું નામ દાખલ કરીને તેમના રજિસ્ટરમાં સુધારો કરે અને આવી એન્ટ્રી થવા પર કંપની ૧૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૪૭ ના રોજ અથવા તે પહેલાં મિલ્સને રૂ. ૨૫,૦૦૦ ચૂકવે, જે બાકી હતાની રકમ છે.

૭મી જાન્યુઆરી, ૧૯૪૭ ના રોજ વિદ્વાન ન્યાયાધીશ દ્વારા આપવામાં

આવેલા વધુ નિર્દેશો અનુસાર, મિલ્સને ૧૦મી જાન્યુઆરી, ૧૯૪૭ ના રોજ રૂ. ૨૫,૦૦૦ મળ્યા અને ૫,૦૦૦ શેર ફાળવવામાં આવ્યા. જોકે મિલ્સે આ રીતે આદેશ પર કાર્યવાહી કરી હોવા છતાં, ૬ઠ્ઠી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૭ ના રોજ, આદેશ સામે અપીલ દાખલ કરી. આ અપીલ સત્યનારાયણ રાવ અને વિશ્વનાથ શાસ્ત્રી ન્યાયમૂર્તિઓની બેંચ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવી. અપીલ કોર્ટ સમક્ષ એ બાબતનો કોઈ વિવાદ નહોતો કે જમી અમાન્ય હતી, પરંતુ એવી દલીલો કરવામાં આવી હતી કે અનિયમિતતાને કારણે જમી માત્ર ૨૬ કરવાપાત્ર હતી અને ૨૬બાતલ ન હતી અને કારણ કે જમી માત્ર ૨૬ કરવાપાત્ર હતી તેથી કંપની માટે જમીની કાયદેસરતા પર વિવાદ કરવાના તેના અધિકારને જતો કરવા અથવા છોડી દેવા માટે ખુલ્લું હતું અને હકીકતમાં, તેના આચરણથી, તેણે આવું કર્યું હતું, કે રજિસ્ટરમાં સુધારો કરવાનો દાવો મર્યાદા દ્વારા બાધિત હતો અને કોઈપણ સંજોગોમાં સુધારો અશક્ય હતો કારણ કે શેર ચોક્કસ સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ ન હતા, તે અન્ય વ્યક્તિઓને ફરીથી ફાળવવામાં આવ્યા હતા. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ ૧૧મી માર્ચ , ૧૯૪૮ ના તેમના ચુકાદા દ્વારા ઠેરવ્યું કે જમી અમાન્ય હતી, કે અરજી મર્યાદા દ્વારા બાધિત ન હતી, કારણ કે તે લિમિટેશન એક્ટના આર્ટિકલ ૧૨૦ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી હતી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ સ્વીકાર્યું કે જ્યાં દાવો અથવા કાર્યવાહી માટે મર્યાદાનો સમયગાળો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હોય ત્યાં માત્ર વિલંબ એ કોઈ બાધ નથી સિવાય કે તે એવા પ્રકારનો હોય જે અધિકાર છોડી દેવાના અનુમાન તરફ દોરી જાય અથવા જ્યાં સુધી એવું સ્થાપિત ન થાય કે જેની સામે દાવો અથવા

કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી તે વ્યક્તિને આવા વિલંબને કારણે ખરેખર નુકસાન થયું છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશો આ સાથે સંમત થયા. ટ્રાયલ કોર્ટ કે આ કેસમાં મૌન સંમતિ, જતું કરવા અથવા એસ્ટોપલની કોઈ દલીલ સ્થાપિત થઈ નથી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશો, તેમ છતાં, વિચાર્યું કે વિલંબના કારણે અધિકાર છોડી દેવાનો અને અપીલકર્તાને નુકસાન થવાનો પ્રશ્ન અલગ બાબત છે. ત્યારબાદ ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયાર અને સુંદર ઐયરના કેટલાક આચરણનો સંદર્ભ આપ્યા પછી વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ તારણ કાઢ્યું કે કંપનીને પુનર્જીવિત કરવામાં અને ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૩૮ હેઠળ કાર્યવાહી કરવામાં લાંબા વિલંબને કારણે મિલ્સ એવી પરિસ્થિતિમાં મુકાઈ ગયા હતા કે જેમાં તેમના માટે તે ૫,૦૦૦ શેરના સંદર્ભમાં કંપનીને રજિસ્ટરમાં પુનઃસ્થાપિત કરવી અશક્ય બની ગઈ હતી અને આ આચરણને ધ્યાનમાં રાખીને, જો અરજદારો ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયાર અને સુંદર ઐયર હોત, તો વિદ્વાન ન્યાયાધીશો દ્વારા સંદર્ભિત ન્યાયિક નિર્ણયોમાંથી તારવેલા સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં રાહત નકારવામાં આવી હોત. પછી સ્મિથ, સ્ટોન એન્ડ નાઈટ વિ. બર્મિંગહામ કોર્પોરેશન (૧) માં નિર્ણય અને કેટલાક પાઠ્યપુસ્તકોનો સંદર્ભ આપીને વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ એવો મત લીધો કે સલોમનના કેસ (૨) માં નિર્ધારિત કડક ઔપચારિકતાને વળગી રહેવામાં ઘણું મોડું થઈ ગયું હતું અને કારણ કે આધુનિક નિર્ણયોનું વલણ કોર્પોરેટ વ્યક્તિત્વના પડદાને હટાવવા અને કોર્પોરેટ સ્વરૂપને અવગણવા તરફનું હતું, તેથી તેના માત્ર બે સભ્યોના વર્તનને કારણે કંપની સુધારાની રાહતનો દાવો કરવા માટે હકદાર ન હતી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ વધુમાં ઠેરવ્યું કે એવો કોઈ

કાનૂની આધાર ન હતો કે જેના પર આદેશના ફોર્મને ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૩૮ હેઠળ માન્ય રીતે કરવામાં આવેલ આદેશ તરીકે સમર્થન આપી શકાય. ટ્રાયલ જજનો ચુકાદો વાંચીને અને મિલ્સ તરફથી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલને સાંભળ્યા પછી વિદ્વાન ન્યાયાધીશો એ વાત સાથે સંમત થઈ શક્યા ન હતા કે વિદ્વાન વકીલ જમ કરાચેલા શેરના બદલે જારી ન થયેલા શેરમાંથી ૫,૦૦૦ શેર બદલવા સંમત થયા હતા. પરિણામ એ આવ્યું કે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી અને ટ્રાયલ જજનો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો. કંપની તેના ઓફિશિયલ રિસીવર મારફતે હવે હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલી પરવાનગી સાથે આ કોર્ટ સમક્ષ સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૦૯ અને ૧૧૦ હેઠળ આવી છે

(૧) (૧૯૩૯) ૪ ઓલ ઈ. આર. ૧૧૬.

(૨) [૧૮૯૭] એ. સી. ૨૨.

અપીલ કોર્ટે, નોંધવામાં આવશે કે, ટ્રાયલ જજના નિર્ણયને ઉલટાવી દીધો અને કંપની સામેની અપીલનો માત્ર બે આધારો પર નિર્ણય કર્યો, એટલે કે, (૧) કંપનીએ તેના બે સભ્યોના વર્તનથી જમીને પડકારવાનો પોતાનો અધિકાર છોડી દીધો હતો, અને (૨) આદેશના ફોર્મને ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૩૮ હેઠળ માન્ય રીતે કરવામાં આવેલા આદેશ તરીકે સમર્થન આપી શકાય નહીં. આ અપીલના સમર્થનમાં હાજર થયેલા વિદ્વાન એટર્ની-જનરલે આ બંને આધારોની ઔચિત્ય પર પ્રહાર કર્યો છે. વિદ્વાન એટર્ની-જનરલે દલીલ કરી છે કે, નોંધપાત્ર બળ વિના નહીં કે, ટ્રાયલ કોર્ટ સાથે સંમતિમાં, આ કેસમાં મૌન સંમતિ, જતું કરવા અથવા એસ્ટોપલની કોઈ દલીલ સ્થાપિત થઈ ન હોવાનું ઠેરવ્યા પછી, અપીલ

કોર્ટે મિલ્સને કંપની દ્વારા અધિકાર છોડી દેવાનો પ્રશ્ન ઉઠાવવાની મંજૂરી આપવી જોઈતી ન હતી, કારણ કે અધિકાર છોડી દેવાની આવી કોઈ દલીલ કંપનીની અરજીના વિરોધમાં મિલ્સના એફિડેવિટમાં કે હાઈકોર્ટ સમક્ષ મિલ્સની અપીલના આધારોમાં ઉઠાવવામાં આવી ન હતી. આ ઉપરાંત, અપીલ કોર્ટે મિલ્સને જતું કરવા, મૌન સંમતિ અને એસ્ટોપલની દલીલોથી અલગ કંપની દ્વારા અધિકાર છોડી દેવાની દલીલ રજૂ કરવાની મંજૂરી આપી અને આ નવી દલીલ માટે પ્રેન્ડરગાસ્ટ વિ. ટર્ટન(૧), કલાર્ક એન્ડ ચેપમેન વિ. હાર્ટ(૨) અને જોન્સ વિ. નોર્થ વાનકુવર લેન્ડ એન્ડ ઇમ્પ્રૂવમેન્ટ કું.(૩) ના જાણીતા કેસોમાંથી સમર્થન મેળવવાનો પ્રયાસ કર્યો. ઉપર જણાવેલા કેસોમાં સંબંધિત હકીકતો અને સંબંધિત ચુકાદાઓનું વાંચન સ્પષ્ટપણે દર્શાવશે કે કેટલીક કોલિયરીઓ (કોલસાની ખાણો) ને લગતી હતી જેને વિશેષ ધોરણે ગણવામાં આવતી હતી તે હકીકત સિવાય, તે કેસો ખરેખર જતું કરવા અથવા મૌન સંમતિ અથવા એસ્ટોપલ સંબંધિત કેસો હતા. ખરેખર કલાર્કના કેસમાં (૨) લોર્ડ ચેમ્સફોર્ડે પ્રેન્ડરગાસ્ટના કેસમાં (૧) ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ અધિકાર છોડી દેવાના કેસ તરીકે કર્યો હતો, લોર્ડ વેન્સલેડેલે તેને મૌન સંમતિ અને એસ્ટોપલના ઉદાહરણ તરીકે વાંચ્યો હતો. વ્યક્તિનું એકપક્ષીય કાર્ય અથવા વર્તન,

(૧) ૬૨ ઈ.આર. ૮૦૭.

(૨) ૬ એચ.એલ.સી. ૬૩૨; ૧૦ ઈ.આર. ૧૪૪૩.

(૩) [૧૯૧૦] એ.સી. ૩૧૭.

એટલે કે એક વ્યક્તિનું કૃત્ય અથવા વર્તન જેના પર બીજી વ્યક્તિ તેના નુકસાન માટે આધાર રાખતી નથી, તે માત્ર જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા

વિલંબ સિવાય બીજું કંઈ નથી, જ્યારે વ્યક્તિનું કૃત્ય અથવા વર્તન તેના અધિકારને છોડી દેવા સમાન છે અને બીજી વ્યક્તિને તેના નુકસાન માટે તેની સ્થિતિ બદલવા માટે પ્રેરિત કરે છે તે ચોક્કસપણે એસ્ટોપલનો અવરોધ ઊભો કરે છે. તેથી, એ સમજવું અઘરું છે કે, આ કેસમાં જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા એસ્ટોપલની કોઈ દલીલ સ્થાપિત થઈ નથી તેવું ઠેરવ્યા પછી, અપીલ કોર્ટ તેમ છતાં કંપની દ્વારા તેના અધિકારો છોડી દેવાની દલીલ પર મિલ્સને રાહત આપવા કેવી રીતે આગળ વધી શકે છે. જો રેકૉર્ડ પરની હકીકતો બંને અદાલતો દ્વારા માનવામાં આવ્યા મુજબ જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા એસ્ટોપલની દલીલને ટકાવી રાખવા માટે પૂરતી ન હતી, તો અમે એ જોઈ શકતા નથી કે અધિકાર છોડી દેવાની દલીલ જે જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા વિલંબનું ગંભીર સ્વરૂપ છે અને એસ્ટોપલ સમાન છે તે સમાન હકીકતો પર કેવી રીતે ટકાવી શકાય. વધુમાં, એક્ઝિક્યુટરી (અમલ કરવાના બાકી) કરાર હેઠળ પોતાના અધિકારો લાગુ કરવા માટે ન્યાયી ઉપાયના દાવા પર વ્યક્તિના માત્ર જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા વિલંબની અસર ગમે તે હોય, સત્તાવાળાઓ પર તે એકદમ સ્પષ્ટ છે કે માત્ર જતું કરવું, મૌન સંમતિ અથવા વિલંબ જે તેના અધિકારને છોડી દેવા સમાન ન હોય અથવા તેની સામે એસ્ટોપલ સમાન ન હોય તે તે વ્યક્તિને તેના એક્ઝિક્યુટેડ (અમલ થઈ ગયેલા) અને માત્ર એક્ઝિક્યુટરી ન હોય તેવા હિતના સંબંધમાં ન્યાયમાં રાહત માંગવાથી વંચિત કરી શકતું નથી. કલાર્કના કેસ (૧) માં પૃષ્ઠ ૬૫૭ પર લોર્ડ ચેમ્સફોર્ડનો ચુકાદો જુઓ. ખરેખર, ગાર્ડન ગલી યુનાઈટેડ ક્વાર્ટર્સ માઈનિંગ કંપની વિ. હ્યુજ મેકલિસ્ટર(૨) માં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે માત્ર

વિલંબ શેરધારકને અમાન્ય જમીની ઘોષણા સામે ન્યાયી રાહત માટે ગેરલાયક ઠેરવતો નથી. પ્રિવી કાઉન્સિલનો ચુકાદો આપતી વખતે સર બાર્નેસ પીકોકે પૃષ્ઠ ૫૬-૫૭ પર નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :-

"એવું માનવા માટે પૂરતો પુરાવો નથી કે વાદીનું વર્તન તેના શેરો અથવા તેમાં તેના હિતને છોડી દેવા સમાન હતું, અથવા તે હજી પણ તેના માલિક હોવાની પુષ્ટિ કરવાથી તેને અટકાવે છે. ત્યાં ચોક્કસપણે આવા નિષ્કર્ષને ન્યાયી ઠેરવવા માટે ૩૦મી મે, ૧૮૬૯ ની જાહેરાત પછીના તેમના વર્તનના સંદર્ભમાં કોઈ પુરાવા નથી.

(૧) ૬ એચ.એલ.સી. ૬૩૨ ૧૦ ઈ.આર. ૧૪૪૩.

(૨) એલ.આર. ૧ એપ. કેસ. ૩૯.

આ કિસ્સામાં, પ્રેન્ડરગાસ્ટ વિ. ટર્ટન(૧) ના કેસની જેમ, વાદીનું હિત એક્ઝિક્યુટેડ (અમલ થઈ ગયેલું) હતું. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તેના શેરમાં તેનું કાનૂની હિત હતું અને તેમાં તેનું હિત ઊભું કરવા માટે ટ્રસ્ટની ઘોષણા અથવા ઇકિવટી કોર્ટની સહાયની જરૂર ન હતી. માત્ર વિલંબ, તેથી, તેને ન્યાયી રાહતથી વંચિત કરશે નહીં: કલાર્ક એન્ડ ચેપમેન વિ. હાર્ટ(૨). પ્રેન્ડરગાસ્ટ વિ. ટર્ટન (૧) નો નિર્ણય માત્ર વિલંબના આધારે નહીં, પરંતુ છોડી દેવાના આધારે લેવામાં આવ્યો હતો."

બે બાબતો આમ સ્પષ્ટ છે, એટલે કે, (૧) કે અધિકાર છોડી દેવો એ માત્ર જતું કરવા, મૌન સંમતિ અથવા વિલંબ કરતાં ઘણું વધારે છે અને તે એસ્ટોપલ સમાન છે જો એસ્ટોપલ પોતે ન હોય તો, અને (૨) માત્ર જતું કરવું, મૌન સંમતિ

અથવા વિલંબ જે અધિકાર છોડી દેવા અથવા એસ્ટોપલથી ઓછું છે તે શેરના ધારકને કે જેમને શેરમાં નિહિત હિત છે તેમને તે શેરની કથિત જમીની માન્યતાને પડકારવા માટે ગેરલાયક ઠેરવતું નથી. નીચેની અદાલતોના એ નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને કે આ કેસમાં જતું કરવા, મૌન સંમતિ, વિલંબ અથવા એસ્ટોપલનો કોઈ કેસ સ્થાપિત થયો નથી, તે માનવું અશક્ય છે કે અપીલ કોર્ટ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ ન્યાયિક નિર્ણયોમાંથી તારવેલા સિદ્ધાંતોએ કંપનીને આ કેસમાં રાહત માટે અયોગ્ય ઠેરવી છે. બાબત અહીં પણ અટકતી નથી. એવું ધારી લઈએ કે, સ્મિથ, સ્ટોન એન્ડ નાઈટ વિ. ધ બર્મિંગહામ કોર્પોરેશન(૩) માં ઉલ્લેખિત કોર્પોરેટ વ્યક્તિત્વના પડદાને હટાવવાનો સિદ્ધાંત વર્તમાન કેસની હકીકતોને લાગુ કરી શકાય છે જેથી કોર્ટ ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયાર અને સુંદર ઐયરના કૃત્યો અથવા વર્તનને કંપનીને આભારી શકે, તો પણ આપણે એ તપાસવું પડશે કે શું તે કૃત્યો અથવા વર્તન એવા અધિકારોનો ત્યાગ સ્થાપિત કરે છે જે, નિર્ણયો અનુસાર, વાદીને જમીની કથિત ઘોષણાની માન્યતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવવા માટે ગેરલાયક ઠેરવશે. એમાં કોઈ શંકા નથી કે છોડી દેવાનું અનુમાન, જો કોઈ હોય તો, કંપનીના પોતાના કૃત્યો અથવા વર્તન પરથી અથવા, ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો પર, જમીની તારીખ પછી તેના બે સભ્યોના કૃત્યો અથવા વર્તન પરથી કાઢવામાં આવવું જોઈએ, કારણ કે

(૧) ૬૨ ઈ.આર. ૮૦૭.

(૨) ૬ એચ.એલ.સી. ૬૩૨ ૧૦ ઈ.આર. ૧૪૪૩.

(૩) (૧૯૩૯) ૪ ઓલ ઈ.આર. ૧૧૬.

જમીને પડકારવાનો અધિકાર છોડી દેવામાં આવ્યો હોવાનું કહેવાય છે.

કંપની સામે એસ્ટોપલ ઊભું કરવા માટે, આવા કૃત્યો અથવા વર્તન જે અધિકાર છોડી દેવા સમાન છે તે મિલે તેના નુકસાન માટે તેની સ્થિતિ બદલી તે પહેલાના હોવા જોઈએ. જમી માટેનો ઠરાવ પમી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. પાંચ હજાર જમ કરાયેલા શેર ૧૬મી નવેમ્બર, ૧૯૪૧ ના રોજ ૧૪ વ્યક્તિઓને ફાળવવામાં આવ્યા હતા, અને આ ફાળવણીને કારણે જ મિલ્સ માટે તે કંપનીને પાછા આપવાનું અશક્ય બન્યું હતું. તેથી, અધિકાર છોડી દેવાની અથવા એસ્ટોપલની દલીલને ટકાવી રાખવા માટે, એ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે કંપનીએ અથવા તેના બે સભ્યોમાંથી કોઈએ કોઈ કાર્ય કર્યું હતું અને/અથવા પમી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧ અને ૧૬મી નવેમ્બર, ૧૯૪૧ વચ્ચે કોઈ એવું વર્તન કર્યું હતું. આ સમયગાળા દરમિયાન આવું કોઈ કાર્ય અથવા વર્તન દર્શાવવામાં આવ્યું નથી અથવા દર્શાવી શકાયું નથી. આગ્રહ કરવા પર મિલ્સના વકીલે સુંદર ઐયરના મિલ્સ દ્વારા દાખલ કરાયેલ ૧૯૪૨ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૦ અને કંપનીને કંપનીઓના રજિસ્ટરમાં પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે ઇન્કમ-ટેક્સ સત્તાવાળાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ ૧૯૪૨ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૧ નો વિરોધ કરવાના આચરણનો સ દર્ભ આપ્યો અને એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું કે આવા આચરણ સૂચવે છે કે સુંદર ઐયરે જમીની માન્યતા સ્વીકારી લીધી હતી. આ મિલ્સે જમ કરાયેલા શેરની ફરીથી ફાળવણી કર્યાના ઘણા સમય પછી થયું હતું. વધુમાં, ૧૯૪૨ ની ઓરિજિનલ પિટિશન નં. ૧૦ માં સુંદર ઐયર દ્વારા દાખલ કરાયેલ વિરોધમાં એક્ઝિડેવિટના ફકરા ૯ નું પાંચન સ્પષ્ટપણે દર્શાવશે કે તેણે માત્ર જમીને માન્ય તરીકે સ્વીકારી જ નહીં પરંતુ વાસ્તવમાં આવી જમીને

મિલ્સના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સની સત્તાની બહાર ગણાવીને સંપૂર્ણપણે રદિયો આપ્યો હતો. કંપનીની પુનઃસ્થાપનાનો વિરોધ કરવાનું કારણ એ પણ હોઈ શકે છે કે સુંદર ઐયર કંપનીના શેરધારક અને ડિરેક્ટર તરીકેની તેમની અંતિમ વ્યક્તિગત જવાબદારી ટાળવા માંગતા હતા. કોઈપણ રીતે, સુંદર ઐયરે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે તેઓ મિલ્સ દ્વારા શેરોની કથિત જમીની માન્યતાને પડકારે છે અને આ સંદર્ભમાં આ કેસ અપીલ કોર્ટ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ ક્લાર્કના કેસ (૧) ના નિર્ણયની મર્યાદામાં સ્પષ્ટપણે આવે છે. મિલ્સના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ સુંદર ઐયરનું બીજું એકમાત્ર આચરણ

(૧) ૬ એચ.એલ.સી. ૬૩૨; ૧૦ ઈ.આર. ૧૪૪૩.

આ મુદ્દા પર અપીલ કોર્ટના નિર્ણયના સમર્થનમાં એ છે કે સુંદર ઐયરે મિલ્સ સામે તેમનો દાવો તેમજ તેમની અપીલ ફગાવી દેવામાં આવ્યા પછી પણ પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સામે તેમનો દાવો આગળ ધપાવ્યો. તે દાવામાં સુંદર ઐયરે મિલ્સ તેમજ ગોવિંદરાજુ ચેટ્ટિયાર અને બાદની એસ્ટેટનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સેલમના ઓફિશિયલ રિસીવર અને પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સામે દાવો દાખલ કર્યો હતો. વાદપત્રમાં જ જમીની માન્યતાને પડકારવામાં આવી હતી. પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સામેનો દાવો વૈકલ્પિક હતો અને તે ૩૦મી જૂન, ૧૯૩૯ ના કરાર પર આધારિત હતો. દાવો મિલ્સ સામે માત્ર એ ટેકનિકલ આધાર પર ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો કે સુંદર ઐયર પાસે દાવો જાળવવા માટે કોઈ સ્થાન (locus standi) ન હતું. કંપનીની દલીલ કે જમી અમાન્ય હતી અને કંપનીનું નામ પુનઃસ્થાપિત કરીને મિલ્સના શેર રજિસ્ટરમાં સુધારા માટેનો દાવો આ નિર્ણયથી

પ્રભાવિત થઈ શકે નહીં. પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સામે સુંદર ઐયરનો દાવો ૧૯૩૯ ના કરાર પર આધારિત હતો અને તેને વૈકલ્પિક વ્યક્તિગત દાવા તરીકે ઘડવામાં આવ્યો હતો. વાદપત્રમાં સ્પષ્ટ આક્ષેપને ધ્યાનમાં રાખીને કે જમી અમાન્ય હતી અને કંપની પર બંધનકર્તા ન હતી, સુંદર ઐયર દ્વારા પલનિયપ્પન ચેટ્ટિયાર સામેના તેમના વ્યક્તિગત દાવાને અમલમાં મૂકવા માટે દાવો ચાલુ રાખવો તેને સુંદર ઐયર દ્વારા કંપનીના અધિકારને છોડી દેવા તરીકે ગણી શકાય નહીં. એ ન ભૂલવું જોઈએ કે તે તારીખે કંપનીનું વિસર્જન થયું હતું અને સુંદર ઐયર પાસે કંપની વતી કંઈ પણ કરવાનો અધિકાર ન હતો. અમારા મતે કથિત જમીની માન્યતાને પડકારવાના કંપનીના અધિકારને છોડી દેવાનો કોઈ પુરાવો નથી.

કંપની સામે અપીલનો નિર્ણય અપીલ કોર્ટે જે બીજા મુદ્દા પર કર્યો હતો તે એ હતો કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા આદેશના ફોર્મને ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૩૮ હેઠળ માન્ય રીતે કરવામાં આવેલા આદેશ તરીકે સમર્થન આપી શકાય નહીં. યાદ કરવામાં આવશે કે મિલ્સ સામે અને કંપનીની તરફેણમાં વિવાદના તમામ મુદ્દાઓનો નિકાલ કર્યા પછી ટ્રાયલ જજે આદેશના ફોર્મ પર વિચાર કરવો પડ્યો હતો જે કંપનીની તરફેણમાં યોગ્ય રીતે કરી શકાયો હોત.

વ્યાજબી સૂચન હું તે મુજબ નિર્દેશ આપું છું કે રૂ. ૧૦ ના જારી ન થયેલા શેર પૈકી ૫,૦૦૦ શેરના માલિક તરીકે અરજદાર કંપનીનું નામ દાખલ થવા પર અરજદાર કંપની સામાવાળા કંપનીને માત્ર રૂ. ૨૫,૦૦૦ ચૂકવશે જે બાકી હમ્પાની રકમ છે."

જો કે, અપીલ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ થયેલી કાર્યવાહીના આ રેકૉર્ડની પાછળ જઈને વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલને સાંભળ્યા કે કોર્ટમાં શું થયું હતું અને મિલ્સ માટે વરિષ્ઠ વકીલને સાંભળ્યા પછી મિલ્સના વિદ્વાન વકીલ જમ કરાવેલા શેરના બદલે જારી ન થયેલા ૫,૦૦૦ શેર બદલવા સંમત થયા હતા તે દલીલ સાથે સંમત થવામાં અસમર્થ જણાયા. ટ્રાયલ જજ દ્વારા જે ખોટી રીતે નોંધવામાં આવ્યું હોવાનો આક્ષેપ છે તેમાં સુધારો કરવા માટે મિલ્સના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલનું કોઈ એફિડેવિટ ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવ્યું ન હતું, જેવી રીતે પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા મધુ સુદન ચૌધરી વિ. મુસમ્મત ચંદ્રબતી ચૌધરાઈન (૧) અને તિમ્મલપક્ષી વીરભદ્ર રાવ વિ. સોકલચંદ ચુનીલાલ અને અન્ય (૨) માં ઉલ્લેખિત અન્ય કેસોમાં સૂચવવામાં આવ્યું હતું. જો કે અમને કોઈ કડક નિયમ ઘડવો જરૂરી કે ઇચ્છનીય નથી લાગતો, અમે ચોક્કસપણે એવો મત ધરાવીએ છીએ કે સામાન્ય રીતે પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ માર્ગ અપનાવવો જોઈએ. એવું જણાય છે કે જ્યારે ફેડરલ કોર્ટમાં અપીલ કરવાની પરવાનગી માટે અરજી કરવામાં આવી હતી ત્યારે મિલ્સના જુનિયર એડવોકેટ શ્રી જી. વસંત પઈ દ્વારા શપથ લેવાયેલ એક એફિડેવિટ તે અરજી પર કાર્યવાહી કરતી કોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. તે એફિડેવિટનો ફકરો ૫ આ પ્રમાણે ચાલે છે:-

"ટ્રાયલ દરમિયાન સામાવાળા કંપની વતી દરેક પ્રશ્નની દલીલ કરવામાં આવી હતી અને કોઈ પણ મુદ્દો છોડવામાં આવ્યો ન હતો. આ હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થશે કે જ્યાં સુધી અમે 'હવે તે વિચારવાનું બાકી છે, વગેરે' થી શરૂ થતા ચુકાદાના છેલ્લા ફકરા પર પહોંચ્યા ત્યાં સુધી વિદ્વાન

ન્યાયાધીશ દ્વારા તમામ મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કરવામાં આવી છે. સમજૂતી તેમના લોર્ડશિપના ચુકાદાના આધારે અને સામાવાળા કંપનીના અધિકારોને પૂર્વગ્રહ પહોંચાડ્યા વિના આદેશના ચોક્કસ ફોર્મ પર હતી. શું

(૧) (૧૯૧૭) ૨૧ સી. ડબલ્યુ. એન. ૮૯૭.

(૨) (૧૯૫૧) ૧ એમ. એલ. જી. ૨૪૪.

સંમત થયા હતા તે 'યોગ્ય આદેશ' હતો જે તેમના લોર્ડશિપના ચુકાદા પર આધારિત હતો જે ત્યાં સુધીમાં લખાઈ ચૂક્યો હતો. સામાવાળા કંપની આદેશ માટે સંમત થઈ ન હતી તેનાથી વધુ અપીલકર્તાએ તેની અરજી ફગાવી દેવા માટે સંમતિ આપી ન હતી જ્યારે તેના વકીલે સ્વીકાર્યું હતું કે જજના સમન્સની શરતોમાં આદેશ આપવો અશક્ય હતો."

અપીલ કોર્ટે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા લેવાયેલ વલણને નીચે મુજબ સમજ્યું:-

"તેઓ માત્ર એક વિકલ્પ તરીકે સંમત થયા હોય તેવું લાગે છે કે જે તેમની તમામ દલીલોને નકારી કાઢવામાં આવે અને વિદ્વાન ન્યાયાધીશ એવું માને કે સુધારણા માટે રાહત આપવામાં મુશ્કેલી હોવા છતાં અરજદાર કંપનીને રજિસ્ટરમાં પુનઃસ્થાપિત કરવી જોઈએ, ઉપલબ્ધ એકમાત્ર શેર રૂ. ૧૦ ના ૧૬,૦૦૦ અજારીત શેર હોવાથી, અરજદાર કંપની તે શેરોમાંથી ૫,૦૦૦ ના સંબંધમાં શેરધારક તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે....."

ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા, જુનિયર એડવોકેટની એફિડેવિટના ફક્ત ૫ અને અપીલ કોર્ટ દ્વારા નોંધ્યા મુજબ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલના નિવેદન પરથી તે

એકદમ સ્પષ્ટ છે કે મિલ્સના ભૌતિક મુદ્દાઓ પર ટ્રાયલ કોર્ટના તારણોની ઔચિત્યને પડકારવાના અધિકારને પૂર્વગ્રહ પહોંચાડ્યા વિના, આદેશના ચોક્કસ ફોર્મ પર જ સંપૂર્ણ અને સરળ રીતે સમજૂતી થઈ હતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, મિલ્સ માટેના વિદ્વાન વકીલ માત્ર એ બાબતથી પોતાની જાતને બચાવવા માંગતા હતા કે આ સમજૂતી મિલ્સને યોગ્યતાના આધારે વિદ્વાન ન્યાયાધીશના નિર્ણય સામે અપીલ દાખલ કરતા અટકાવશે નહીં. આરક્ષણ યોગ્યતાના આધારે તારણોને પડકારતી અપીલના અધિકાર અંગે હતું અને સમજૂતી માત્ર આદેશના ફોર્મ અંગે હતી. આ મર્યાદિત સમજૂતીનો ચોક્કસપણે અર્થ એ હતો કે મિલ્સ માત્ર ત્યારે જ આદેશથી બંધાયેલા રહેવા સંમત થયા હતા જો મિલ્સ તેમની અપીલમાં યોગ્યતાના આધારે નિષ્ફળ જાય. ટૂંકમાં, સંમતિ માત્ર આદેશના ફોર્મને આવરી લે છે અને બીજું કંઈ નહીં જેથી જો મિલ્સ તેમની અપીલમાં સફળ થાય તો આદેશ જશે, જોકે વકીલ તેના ફોર્મ માટે સંમત થયા હતા પરંતુ જો મિલ્સ યોગ્યતાના આધારે વિવિધ પ્રશ્નો પર વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના તારણોની ઔચિત્ય અંગેની તેમની દલીલમાં નિષ્ફળ જાય તો તેમના માટે માત્ર આદેશના ફોર્મના આધારે આદેશને પડકારવો શક્ય નહીં રહે. અમારા ચુકાદામાં મિલ્સ આદેશના ફોર્મ પર પ્રહાર કરી શકે નહીં જેના માટે તેમના વકીલે સંમતિ આપી હતી.

મિલ્સના વિદ્વાન વકીલે મર્યાદાનો પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો છે. તેમણે લિમિટેશન એક્ટના આર્ટિકલ ૪૮ અને ૪૯ નો સંદર્ભ આપ્યો પરંતુ તે આર્ટિકલના આધારે તેમના વાંધા પર ભાર મૂક્યો નહિ. અમે ટ્રાયલ કોર્ટ અને અપીલ કોર્ટ સાથે સંમત છીએ કે તે બે આર્ટિકલ આ કેસને લાગુ પડતા નથી. રજિસ્ટરમાં સુધારાના

દાવામાં શેર સ્કિપ્સ પરત કરવાનો દાવો સામેલ હોય તે જરૂરી નથી અને આ કિસ્સામાં, હકીકતમાં, શેર અથવા સ્કિપ્સ પરત કરવા માટે કોઈ પ્રાર્થના ન હતી અને, તેથી, આ બે આર્ટિકલ લાગુ પડી શકે નહીં. વિદ્વાન વકીલ, જોકે, લિમિટેશન એક્ટના આર્ટિકલ ૧૮૧ પર ખૂબ જ ભાર મૂકે છે. મોટા ભાગની, જોકે બધી નહીં, ભારતની વિવિધ હાઇકોર્ટના ન્યાયિક નિર્ણયોની લાંબી હારમાળામાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે તે આર્ટિકલ માત્ર સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળની અરજીઓને જ લાગુ પડે છે. એવું બની શકે છે કે એક જ હાઇકોર્ટમાં પણ મંતવ્યોમાં તફાવત હોય પરંતુ મુખ્યત્વે મંતવ્ય નિઃશંકપણે એ જ છે કે આર્ટિકલ માત્ર કોડ હેઠળની અરજીઓને જ લાગુ પડે છે. હંસરાજ ગુપ્તા વિ. ઑફિશિયલ લિક્વિડેટર્સ, દેહરાદૂન મસૂરી ઇલેક્ટ્રિક ટ્રામવે કંપની લિમિટેડ(૧) માં જ્યુડિશિયલ કમિટીના ચુકાદામાંથી નીચેનો અંશ યોગ્ય છે:-

"એ સામાન્ય બાબત છે કે તે શેડ્યૂલમાં એકમાત્ર આર્ટિકલ જે આવી અરજી પર લાગુ થઈ શકે છે તે આર્ટિકલ ૧૮૧ છે: પરંતુ રાય માણેકબાઈ વિ. માણેકજી કાવસજી(૨) થી શરૂ થતા સત્તાવાળાઓની શ્રેણીએ એવો મત લીધો છે કે આર્ટિકલ ૧૮૧ માત્ર સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળની અરજીઓ સાથે સંબંધિત છે, જે કિસ્સામાં અરજી માટે કોઈ મર્યાદા સમયગાળો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો નથી. પરંતુ જો આર્ટિકલ ૧૮૧ તેને લાગુ પડે છે, તો તે આર્ટિકલ દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદા સમયગાળો ત્રણ વર્ષનો છે જ્યારથી અરજી કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થયો છે, જે સમય રડમી માર્ચ, ૧૯૨૬ ના વિન્ડિંગ અપ (સમેટી લેવાના) આદેશ પહેલાંનો ન હોઈ

શકે. લિક્વિડેટર્સની અરજી ૨૬મી માર્ચ, ૧૯૨૮ ના રોજ કરવામાં આવી હતી, જે ત્રણ વર્ષની અંદર હતી. પરિણામ એ છે કે કોઈપણ દૃષ્ટિકોણથી લિક્વિડેટર્સ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી, જો અન્યથા ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૧૮૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ યોગ્ય રીતે કરવામાં આવી હોય, તો તે એવી નથી જેને ઇન્ડિયન લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૩ ને કારણે ફગાવી દેવી જોઈએ. તે કાં તો સમય મર્યાદામાં કરવામાં આવેલી અરજી છે, અથવા તે એવી અરજી છે જેના માટે મર્યાદાનો કોઈ સમયગાળો નિર્ધારિત નથી. કદાચ આ 'casus omissus' (કાચદામાં રહી ગયેલી ખામી) હોઈ શકે. જો એવું હોય, તો તે ખામીને દૂર કરવાનું કામ તેમના લોર્ડશિપ્સ સિવાયના અન્ય લોકોનું છે."

(૧) (૧૯૩૩) ૬૦ આઈ.એ. ૧૩ પૃષ્ઠ ૨૦ ૫૨.

(૨) (૧૮૮૩) ૭ બોમ્બે ૨૧૩.

મિલ્સના વિદ્વાન વકીલ, જોકે, નિર્દેશ કરે છે કે આર્ટિકલ ૧૮૧ કોડ હેઠળની અરજીઓ પૂરતો મર્યાદિત હોવાનું કારણ એ હતું કે આર્ટિકલનું અર્થઘટન 'ejusdem generis' (સમાન પ્રકારનું) થવું જોઈએ અને કારણ કે લિમિટેશન એક્ટના શેડ્યૂલના ત્રીજા વિભાગમાંના તમામ આર્ટિકલ કોડ હેઠળની અરજીઓને સંબંધિત છે, આર્ટિકલ ૧૮૧, જે બાકીનો આર્ટિકલ હતો, તે કોડ હેઠળની અરજીઓ પૂરતો મર્યાદિત હોવો જોઈએ. તે તર્ક, એવો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે કે, વર્તમાન આર્ટિકલ ૧૫૮ અને ૧૭૮ ની રજૂઆત દ્વારા લિમિટેશન એક્ટમાં સુધારાને કારણે હવે લાગુ પડતો નથી. આ આર્ટિકલ્સ ત્રીજા વિભાગમાં છે જે

અરજીઓનું સંચાલન કરે છે પરંતુ તે કોડ હેઠળની અરજીઓ સાથે સંબંધિત નથી પરંતુ આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળની અરજીઓ સાથે સંબંધિત છે અને, તેથી, જૂનો તર્ક હવે માન્ય રહી શકતો નથી. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે આ બદલાયેલા સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને જ અસ્મતઅલી શરીફ વિ. મુજાહર અલી સરદાર(૧) માં કલકત્તા હાઇકોર્ટની સ્પેશિયલ બેંચે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે નોટિસ ન અપાયેલા સહ-માલિક દ્વારા પ્રિ-એમ્પશન (ખરીદવાનો પ્રથમ અધિકાર) માટેની અરજી લિમિટેશન એક્ટના આર્ટિકલ ૧૮૧ દ્વારા સંચાલિત હોવી જોઈએ. જો કે, તે કેસ વાંચવાથી જણાશે કે સ્પેશિયલ બેંચે તે કેસમાં તે પ્રશ્નનો અંતિમ નિર્ણય લીધો ન હતો. હરદુતરાય જગદીશ પ્રસાદ વિ. ઓફિશિયલ એસાઈની ઓફ કલકત્તા(૨) માં કલકત્તા હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ જેમાં ચીફ જસ્ટિસ હેરિસ અને મુખર્જી ન્યાયમૂર્તિનો સમાવેશ થતો હતો, જેમણે સ્પેશિયલ બેન્ચનો ચુકાદો આપ્યો હતો, તેમણે સ્પષ્ટપણે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે લિમિટેશન એક્ટનો આર્ટિકલ ૧૮૧ માત્ર સિવિલ પ્રોસિજર

(૧) (૧૯૪૮) ૫૨ સી.ડબલ્યુ.એન. ૬૪.

(૨) (૧૯૪૮) ૫૨ સી.ડબલ્યુ.એન. ૩૪૩.

કોડ હેઠળની અરજીઓને જ લાગુ પડે છે અને તે પ્રેસિડેન્સી ટાઉન્સ ઇન્સોલ્વન્સી એક્ટની કલમ ૫૬ હેઠળની અરજીને લાગુ પડતો નથી. મુખર્જી ન્યાયમૂર્તિ જેમણે ડિવિઝન બેન્ચનો ચુકાદો પણ આપ્યો હતો તેમણે સ્પેશિયલ બેન્ચ કેસમાં તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો સ્પષ્ટ કરતા નિર્દેશ કર્યો કે બંગાળ ટેનન્સી એક્ટની કલમ ૨૬ (એફ) હેઠળની અરજી માટેની સંપૂર્ણ

પ્રક્રિયા સિવિલ પ્રોસિજર કોડ દ્વારા નિયંત્રિત હતી અને તેથી, પ્રિ-એમ્પશન માટેની અરજી, જાણે કે, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજી હતી. ત્યારબાદ સર્વમંગલ દાસી વિ. પરિતોષ કુમાર દાસ(૧) માં જી. એન. દાસ ન્યાયમૂર્તિ, જેઓ પ્રથમ ઉદ્દેખિત કેસમાં સ્પેશિયલ બેન્ચના સભ્ય પણ હતા, તેમણે એકલા બેસતી વખતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે આર્ટિકલ ૧૮૧ કોડ હેઠળની અરજીઓ પૂરતો મર્યાદિત નથી. એવું લાગતું નથી કે તેમના લોર્ડશિપનું ધ્યાન હરદુતરાય જગદીશ પ્રસાદ (૨) ના કેસ તરફ દોરવામાં આવ્યું હોય. વધુ દલીલ કર્યા વિના, અમને તે એકદમ ખાતરીજનક લાગતું નથી કે માત્ર આર્ટિકલ ૧૫૮ અને ૧૭૮ ના સુધારાથી ભારતની વિવિધ હાઈકોર્ટના ન્યાયિક નિર્ણયોની લાંબી હારમાળાના પરિણામે આર્ટિકલ ૧૮૧ માં વપરાયેલી ભાષા સાથે જોડાયેલા અર્થને આપોઆપ બદલી શકાય છે. નિર્ણયોની આ લાંબી શ્રંખલાએ તે આર્ટિકલની પ્રથમ કૉલમમાં "કોડ હેઠળ" શબ્દો ઉમેર્યા હોય તેવું કહી શકાય. જો તે શબ્દોનો વાસ્તવમાં તે કૉલમમાં ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોત તો આર્ટિકલ ૧૫૮ અને ૧૭૮ માં ત્યારબાદ કરવામાં આવેલા સુધારાથી તે આર્ટિકલના અર્થને ચોક્કસપણે કોઈ અસર થઈ ન હોત. જોકે, જો ન્યાયિક અર્થઘટનના પરિણામે, તે શબ્દો પ્રથમ કૉલમમાં એવી રીતે વાંચવામાં આવ્યા છે કે જાણે તે શબ્દો વાસ્તવમાં તેમાં હતા, તો અમે, અત્યારે જે સલાહ છે તે મુજબ, એવા અભિપ્રાયના નથી કે આર્ટિકલ ૧૫૮ અને ૧૭૮ ના અનુગામી સુધારાની આર્ટિકલ ૧૮૧ ના લાંબા સમયથી પ્રાપ્ત કરેલા અર્થમાં ફેરફાર કરવાની આવશ્યક અને સ્વચાલિત અસર હોવી જોઈએ માત્ર અને સરળ કારણસર કે સુધારા પછી જે કારણ પર જૂનું

અર્થઘટન સ્થાપિત થયું હતું તે હવે ઉપલબ્ધ નથી. અમારે આની જરૂર નથી

(૧) એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ કલકત્તા ૬૮૯.

(૨) (૧૯૪૮) ૫૨ સી.ડબલ્યુ.એન. ૩૪૩.

જો કે, આ પ્રસંગે, બાબતને વધુ આગળ ધપાવીએ, કારણ કે અમારો અભિપ્રાય છે કે જો આર્ટિકલ ૧૮૧ વર્તમાન અરજીને લાગુ પડે છે તો પણ તે સમય મર્યાદાની અંદર હોવાનું કહી શકાય. તે આર્ટિકલ દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદાનો સમયગાળો "જ્યારે અરજી કરવાનો અધિકાર ઉદ્ભવે છે" તે સમયથી ત્રણ વર્ષનો છે. એ વાત સાચી છે કે શેર જમ થયા પછી વધુ નોટિસ આપવી એ શેરની જમી પૂર્ણ કરવા માટે જરૂરી નથી [જુઓ નાઈટનો કેસ(૧)], પરંતુ એ જોવું મુશ્કેલ છે કે જે વ્યક્તિના શેર જમ કરવામાં આવ્યા હોય અને જેનું નામ રજિસ્ટરમાંથી કાઢી નાખવામાં આવ્યું હોય તે વ્યક્તિ જ્યાં સુધી જમી વિશે ન જાણે ત્યાં સુધી રજિસ્ટરમાં સુધારા માટે કેવી રીતે અરજી કરી શકે. લિમિટેશન એક્ટના આર્ટિકલ ૧૨૦ માં પણ સમાન શરૂઆતનો સમય (terminus a quo) નિર્ધારિત છે. O.R.M.O.M.SP. (ફર્મ) વિ. નાગપ્પા ચેટ્ટિયાર(૨) માં, જે એક વ્યક્તિ પાસેથી ટ્રસ્ટની મિલકત પુનઃપ્રાપ્ત કરવા માટેનો દાવો હતો, જેણે ટ્રસ્ટની જાણ સાથે, તે વ્યવહાર દ્વારા લીધી હતી જે ટ્રસ્ટનો ભંગ હતો, પ્રિવી કાઉન્સિલે તેમાં સંદર્ભિત અગાઉના ભારતીય નિર્ણયોના સિદ્ધાંતોને મંજૂર કર્યા અને તેમની સમક્ષના કેસમાં લાગુ કર્યા અને ઠેરવ્યું કે વાદીને દાવો કરવાનો અધિકાર આપતા વ્યવહારની જાણ થયા પછી આર્ટિકલ ૧૨૦ હેઠળ સમય શરૂ થયો. તે જ તર્ક પર અમે તે સિદ્ધાંતને આર્ટિકલ ૧૮૧ હેઠળ વર્તમાન અરજી પર વિસ્તારવા તૈયાર છીએ. જો

આર્ટિકલ ૧૮૧ લાગુ પડે છે તો કંપનીને દાવો કરવાના તેના અધિકારની જાણ થયા પછી સમય શરૂ થયો. એવો કોઈ આક્ષેપ નથી કે પમી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧, જ્યારે જમીનો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને ૯મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૧, જ્યારે કંપની નિષ્ક્રિય થઈ ગઈ હતી, તે વચ્ચે કંપનીને જમી વિશે કોઈ જાણકારી હતી. છેલ્લે ઉલ્લેખિત તારીખ પછી અને ૧૬મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૫ સુધી, કંપની વિસર્જન પામેલી હતી અને આ સમયગાળા દરમિયાન કંપનીને કોઈ જાણકારી અથવા નોટિસ હોવાનું માની શકાય નહીં. તેથી, કંપની ફરી જીવંત થઈ તે પછી તેને તેના કાર્યવાહીના કારણની જાણ થઈ હોવાનું માનવામાં આવે છે અને વર્તમાન અરજી ૧૬મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૫ ના રોજ તે ઘટના બન્યા પછી ત્રણ વર્ષની અંદર ચોક્કસપણે કરવામાં આવી હતી. જો આર્ટિકલ ૧૮૧ લાગુ પડતો નથી તો એકમાત્ર આર્ટિકલ જે

(૧) (૧૮૬૭) એલ.આર. ૨ સીએચ. એપ. ૩૨૧.

(૨) આઈ.એલ.આર. [૧૯૪૧] મદ્રાસ ૧૭૫.

સામ્યતા દ્વારા લાગુ કરી શકાય છે તે આર્ટિકલ ૧૨૦ છે અને અરજી પણ સમય મર્યાદાની અંદર છે. બંને દૃષ્ટિકોણથી આ અરજીને મર્યાદા દ્વારા બાધિત તરીકે ઈગાવી શકાય નહીં.

તેથી, પરિણામ એ છે કે આ અપીલ સફળ થવી જોઈએ. અમે અપીલમાં હાઈકોર્ટના ચુકાદા અને હુકમનામાને રદ કરીએ છીએ અને ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશને પુનઃસ્થાપિત કરીએ છીએ. અપીલકર્તા હાઈકોર્ટ તેમજ આ કોર્ટમાં અપીલના ખર્ચ માટે હકદાર રહેશે.

બોઝ ન્યાયમૂર્તિ.- હું મારા વિદ્વાન ભાઈઓના નિષ્કર્ષ અને તેમના તર્ક સાથે સામાન્ય રીતે સંમત છું પરંતુ ક્યાંક એવું અનુમાન ન કરવામાં આવે કે હું વાસ્તવમાં જે છે તેના કરતાં વધુ વ્યાપક દરખાસ્ત સાથે સંમત થઈ રહ્યો છું, તેથી હું છોડી દેવા અને જતું કરવા વિશે મારી સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવા યોગ્ય માનું છું. જોકે આ પ્રકારના કેસોમાં આ શબ્દોનો ઉપયોગ ઉચ્ચ સત્તાવાળાઓની મંજૂરી ધરાવે છે, મારા મતે, આ વર્ગના કેસમાં તે અયોગ્ય અને ભ્રામક છે. આ સમજવા માટે મૂળભૂત સિદ્ધાંતો તરફ પાછા ફરવું જરૂરી રહેશે.

પ્રથમ સ્થાને, જતું કરવું અને છોડી દેવું એ તેમના પ્રાથમિક સંદર્ભમાં એકપક્ષીય કૃત્યો છે. જતું કરવું એ અધિકાર અથવા વિશેષાધિકારનો ઇરાદાપૂર્વકનો ત્યાગ છે. છોડી દેવું એ મિલકતમાં પોતાના અધિકારો અને વિશેષાધિકારો અથવા હિતને ફરી ક્યારેય દાવો ન કરવાના ઇરાદાથી સ્વેચ્છાએ જતું કરવાનું છે. પરંતુ જ્યાં કાનૂની અથવા અન્ય મર્યાદાઓ દખલ કરે છે તે સિવાય, એકપક્ષીય કૃત્યો પોતે જ કાનૂની દરજ્જામાં ક્યારેય ફેરફાર કરતા નથી કારણ કે તે મૂળભૂત છે કે કોઈ માણસ વૈધાનિક અથવા અન્ય સત્તાના આધારે સિવાય તેના એકપક્ષીય કાર્ય દ્વારા બીજાના અધિકારો અને હિતોને અસર કરી શકે નહીં. અધિકારો અને જવાબદારીઓ સામાન્ય રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા હોય છે અને વ્યક્તિ પોતાના અધિકારો અને હિતોનો માત્ર ત્યાગ કરીને પોતાની જવાબદારીઓમાંથી મુક્ત થઈ શકતો નથી અથવા તેને બીજા પર લાદી શકતો નથી. આમ, કાનૂની આધારો સિવાય (જેમ કે, ઉદાહરણ તરીકે, સેન્ટ્રલ પ્રોવિન્સિસ ટેનન્સી એક્ટ, ૧૯૨૦ માં) ભાડૂઆત છોડી શકાતો નથી જ્યાં સુધી

બીજી બાજુ દ્વારા સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત રીતે સ્વીકૃતિ ન હોય. ઉદાહરણ તરીકે, ભાડૂઆતના કિસ્સામાં, ભાડૂઆત ચાલુ રાખવી એ મકાનમાલિકના હિતમાં હોઈ શકે છે; અને તેવી જ રીતે કંપનીના શેરોના કિસ્સામાં પણ.

કંપની અને શેરધારકોના સામાન્ય જૂથના હિતમાં જમી ટાળવાનું હોઈ શકે છે, ઉદાહરણ તરીકે, જો બાકી હમાની કિંમત શેરોની બજાર કિંમત કરતાં વધી જાય. ગાર્ડન ગલી યુનાઇટેડ ક્વાર્ટર્સ માઈનિંગ કું. વિ. હ્યુજ મેકલિસ્ટર (૧) માં આવી સ્થિતિની કલ્પના કરવામાં આવી હતી.

એ જ રીતે જતું કરવા માટે પણ. બી. બી. મિત્રાના ઈન્ડિયન લિમિટેશન એક્ટ, તેરમી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૪૪૭ અને ૪૪૮ પર ઉદાહરણાત્મક કેસોની લાંબી હારમાળા જોવા મળશે.

આ મૂળભૂત ખ્યાલ બીજી એક અસર લાવે છે. જ્યાં સુધી અન્ય સંજોગો દખલ ન કરે, ત્યાં સુધી લોકસ પેનિટેન્ડિએ (પસ્તાવો કરવા માટેનો સમય) હોય છે જેમાં એકપક્ષીય રીતે છોડી દેવાને અથવા જતું કરવાને પાછું ખેંચી શકાય છે. જો માત્ર છોડી દેવાનું એકપક્ષીય કાર્ય, અને અન્ય બાબતોના હસ્તક્ષેપ વિના, કાનૂની સ્થિતિમાં ફેરફાર લાવતું હોય તો તે અન્યથા હોત. વાસ્તવમાં, જ્યારે, મેં ટાંકેલા કાયદાકીય ઉદાહરણમાં, કાયદો દખલ કરે છે અને ભાડૂઆત નક્કી કરે છે ત્યારે તે અલગ હોય છે. તેથી, મારા મતે, તે મૂળભૂત છે કે છોડી દેવું અને જતું કરવું એ તેમનામાં એકપક્ષીય રીતે કાનૂની સ્થિતિમાં ફેરફાર લાવતા નથી.

બીજું કંઈક દખલ કરવું જોઈએ, કાં તો વૈધાનિક આદેશ અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત સ્વીકૃતિનું કાર્ય, અથવા, લોર્ડ ચેમ્સફોર્ડે કલાર્ક

એન્ડ ચેપમેન વિ. હાર્ટ (૨) માં કહ્યું તેમ, એવા કાર્યો જે કરાર અથવા લાઇસન્સ સમાન હોય, અથવા એવા કિસ્સાઓમાં એસ્ટોપલ હોય જ્યાં એસ્ટોપલ ઉભું કરી શકાય.

આગળ, મારા મતે, એકિઝક્યુટરી (અમલ કરવાના બાકી) હિત અને એકિઝક્યુટેડ (અમલ થઈ ગયેલા) હિત વચ્ચે મૂળભૂત તફાવત છે. પહેલાના કિસ્સામાં, એવા અધિકારને લાગુ કરવા માટે ન્યાયી રાહતનો આશરો લેવો જરૂરી છે કે જે તે તારીખે નિહિત અધિકાર નથી: ચોક્કસ કામગીરી અને ટ્રસ્ટની ઘોષણાના કેસો ઉદાહરણો છે, તેવી જ રીતે જમીનમાંથી રાહત માટેની પ્રાર્થના. આ પ્રકારના કિસ્સાઓમાં, જે વર્તન વ્યક્તિને ન્યાયી રાહત માટે અયોગ્ય ઠેરવે છે તે સંબંધિત છે. આ વર્ગના કેસમાં આવું વર્તન શું હોવું જોઈએ તે અંગે કોઈ કઠોર અને ઝડપી નિયમ નક્કી કરી શકાતો નથી અથવા કરવો જોઈએ નહીં પરંતુ આ વર્ગના કેસમાં અદાલતોએ જે પ્રકારના વર્તનને પૂરતું ગણ્યું છે તેમાં એવું વર્તન છે જે વિલંબ સમાન છે.

(૧) (૧૮૭૫-૭૬) ૧ એપ. કેસ. ૩૯. ૫૭ ૫૨.

(૨) (૧૮૫૮) ૧૦ ઈ.આર. ૧૪૪૩ પૃષ્ઠ ૧૪૫૨ અને ૧૪૫૩ ૫૨.

અથવા જ્યાં મૂક પ્રેક્ષક રહેવું અથવા મૌન સંમતિ અથવા જતું કરવું અથવા અધિકાર છોડી દેવામાં આવ્યો હોય, ખાસ કરીને જ્યારે આ તૃતીય પક્ષોને નુકસાનકારક રીતે અસર કરતું હોય. આ પ્રકારનો તફાવત લોર્ડ ચેમ્સફોર્ડ દ્વારા ક્લાર્ક એન્ડ ચેપમેન વિ. હાર્ટ (૧) માં દર્શાવવામાં આવ્યો છે.

જ્યારે હિત એકિઝક્યુટેડ (અમલ થઈ ગયેલું) હોય છે અને વ્યક્તિનું

અધિકારમાં નિહિત હિત હોય છે, એટલે કે, જ્યારે તે શેરોનો કાનૂની માલિક હોય છે અને તેનો કાનૂની માલિકી હક્ક તેમાં રહેલો હોય છે ત્યારે પરિસ્થિતિ અલગ હોય છે. આ કાનૂની માલિકી હક્ક માત્ર અમુક નિર્દિષ્ટ રીતે જ નષ્ટ થઈ શકે છે. મારા મતે તે મૂળભૂત છે કે મિલકતનો કાનૂની માલિકી હક્ક, ભલે તે જંગમ હોય કે સ્થાવર, કાયદેસર રીતે માન્ય રીતો સિવાય અને સામાન્ય રીતે અમુક માન્ય સ્વરૂપોના પાલન દ્વારા એક વ્યક્તિ પાસેથી બીજી વ્યક્તિને સ્થાનાંતરિત થઈ શકતો નથી. મારી જાતને પ્રસ્તુત કેસ પૂરતો મર્યાદિત રાખતા, જે રીતોમાંથી શેરનો માલિકી હક્ક પસાર થઈ શકે છે તેમાંની એક જમી દ્વારા છે; પરંતુ તે કિસ્સામાં ચોક્કસ પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે. બીજી રીત ટ્રાન્સફર (સ્થાનાંતર) દ્વારા છે જેમાં કરાર સામેલ હોય છે. તેમાં પણ પ્રક્રિયાનું એક નિયમિત સ્વરૂપ છે જેમાંથી પસાર થવું જોઈએ. ત્રીજી એસ્ટોપલ દ્વારા છે, જોકે, જ્યારે પરિસ્થિતિનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે જોવા મળશે કે તે એસ્ટોપલ નથી જે ફેરફાર લાવે છે. છોડી દેવું, જતું કરવું વગેરે શબ્દો જ્યારે આના જેવા કિસ્સામાં વપરાય છે, ત્યારે તે માત્ર એસ્ટોપલના સમાનાર્થી છે અને વિપરીત પ્રચલિત ઉપયોગ છતાં, હું સાચી વાતને સાચા નામથી બોલાવવાનું પસંદ કરું છું અને બાબતને તેના યોગ્ય કાનૂની વર્ગમાં મૂકવા અને તેને તેના યોગ્ય કાનૂની નામથી બોલાવવાનું પસંદ કરું છું. આ અન્ય શબ્દો, મારા મતે, ઢીલા અને અચોક્કસ છે અને જ્યારે પ્રસ્તુત પ્રકૃતિના કેસોમાં લાગુ પડે છે, ત્યારે મૂંઝવણ પેદા કરે છે. એક માણસ કે જેનું નિહિત હિત છે અને જેની પાસે કાનૂની માલિકી હક્ક છે તે માત્ર વિલંબ દ્વારા, અથવા માત્ર મૂક પ્રેક્ષક બની રહેવાથી

અથવા તો એમ કહીને પણ કે તેણે પોતાનો અધિકાર છોડી દીધો છે, તે માલિકી હક્ક ગુમાવતો નથી, અને ગુમાવી શકતો નથી, સિવાય કે તેમાં કંઈક વધુ ન હોય, એટલે કે બીજા પક્ષને તેના શબ્દો અથવા વર્તન દ્વારા તે નિવેદનની સત્યતા માનવા અને તેના નુકસાન માટે તેના પર કાર્ય કરવા પ્રેરિત કરવા, એટલે કે, સિવાય કે શુદ્ધ અને સરળ એસ્ટોપલ ન હોય. માત્ર એવા કિસ્સામાં જ અધિકાર

(૧) ૧૦ ઈ.આર. ૧૪૪૩ પૃષ્ઠ ૧૪૫૨ અને ૧૪૫૩ ૫૨.

જેને ઢીલી રીતે છોડી દેવો અથવા જતું કરવું કહેવામાં આવે છે તેના દ્વારા ગુમાવી શકાય છે, પરંતુ તે પછી પણ તે ત્યાગ અથવા જતું કરવું નથી જે તેને તેના માલિકી હક્કથી વંચિત કરે છે પરંતુ એસ્ટોપલ છે જે તેને ભારપૂર્વક જણાવતા અટકાવે છે કે શેરમાં તેનું હિત કાયદેસર રીતે નાશ પામ્યું નથી, એટલે કે, જે તેને ભારપૂર્વક જણાવતા અટકાવે છે કે કાનૂની સ્વરૂપે જે કાયદામાં તેના હિતનો નાશ કરે છે અને તેનામાં રહેલો માલિકી હક્ક બીજાને સ્થાનાંતરિત કરે છે, તેનું યોગ્ય રીતે પાલન કરવામાં આવ્યું ન હતું.

ફઝલ અલી ન્યાયમૂર્તિ અને મેં ધીયાન સિંહ વિ. જુગલ કિશોર (૧) માં આ સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. શું થાય છે તે આ છે. જે વ્યક્તિ અટકાવવામાં આવી છે તેને હકીકતોના અસ્તિત્વને નકારવાની મંજૂરી નથી, એટલે કે પક્ષકારોની ક્રિયાઓ વગેરે જે કાયદામાં કાનૂની દરજ્જામાં ફેરફાર લાવશે, એટલે કે તેના પોતાના માલિકી હક્કનો અંત અને તેને બીજાને સ્થાનાંતરિત કરવું, કારણ કે એસ્ટોપલ પુરાવાના એક નિયમ સિવાય બીજું કંઈ નથી જે વ્યક્તિને હકીકતના અસ્તિત્વ અથવા બિન-અસ્તિત્વને પડકારતા અટકાવે છે. એકવાર હકીકતો

શોધી કાઢવામાં આવે, અથવા કાયદાની કલ્પના દ્વારા અસ્તિત્વમાં હોવાનું માનવામાં આવે, તો તે હકીકતો જ છે જે કાનૂની દરજ્જામાં ફેરફાર લાવે છે; તે એસ્ટોપલ નથી કે તે છોડી દેવાનું કે જતું કરવાનું નથી. તેથી હું યોગ્ય કાનૂની પરિભાષાનું પાલન કરવાનું પસંદ કરું છું. હું સમજું છું તે મુજબ, કલાર્ક એન્ડ ચેપમેન વિ. હાર્ટ (૨) માં નિર્ણયનો આધાર એસ્ટોપલ હતો. પૃષ્ઠ ૧૪૫૮ પર લોર્ડ વેન્સલેડેલનો ચુકાદો અને પૃષ્ઠ ૧૪૫૩ પર લોર્ડ ચાન્સેલરનો ચુકાદો જુઓ; તેવી જ રીતે ગાર્ડન ગલી યુનાઇટેડ ક્વાર્ટર્સ માઈનિંગ કંપની વિ. હ્યુજ મેકલિસ્ટર (૩) માં પણ.

આ કેસમાં એસ્ટોપલ માટે કોઈ પૂરતું કારણ નથી તે મારા વિદ્વાન ભાઈઓના ચુકાદામાં દર્શાવેલ હકીકતો દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યું છે. હું સંમત છું કે અપીલ સફળ થવી જોઈએ.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી.

અપીલકર્તા માટે એજન્ટ: એસ. સુબ્રમણ્યમ.

સામાવાળા માટે એજન્ટ: એમ. એસ. કે. આયંગર.

(૧) [૧૯૫૨] એસ.સી.આર. ૪૭૮ પૃષ્ઠ ૪૮૫ પર.

(૨) ૧૦ ઈ.આર. ૧૪૪૩-

(૩) ૧ એપ. કેસ. ૩૯ પૃષ્ઠ ૫૬ અને ૫૭ પર.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====